

Agrarna reforma poslije Prvog svjetskog rata i Grkokatolička biskupija Osvrt na provedbu u sjevernoj Hrvatskoj

PETRA BANIĆ

Božidara Magovca 63
HR – 10 000 Zagreb
petrabanic1@gmail.com

IVAN PEKLIĆ

Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU
Koprivničko-križevačke županije
HR - 48 260 Križevci
Ivana Zakmardija Dijankovečkoga 3
peklic@hazu.hr

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno/Received: 29.06.2015.
Prihvaćeno/Accepted: 25.11.2015.

U prvome dijelu rada istražuje se odnos između grkokatoličke crkve i provođenja agrarne reforme u sjevernoj Hrvatskoj. Istaknuta je uloga pojedinih crkvenih dostojanstvenika kao političara u provođenju agrarne reforme, te su navedeni njihovi stavovi. U drugom dijelu rada prikazuje se na koji se način agrarna reforma provodila na posjedima Šid, Pribić, Tkalec, Preseka i Glogovnica, koje su posjedovali grkokatolička Križevačka biskupija i Kaptol. Autori su na temelju izvorne arhivske građe pratili promjene koje su se događale na tim posjedima te kako su na odluke centralnih državnih institucija za provođenje agrarne reforme reagirali zainteresirani, s jedne strane kupci i općinska poglavarstva na kojima se provodila agrarna reforma, a s druge strane veleposjednik Grkokatolička biskupija u Križevcima. Autori su u radu nastojali dokazati da je Grkokatolička biskupija tijekom agrarne reforme izgubila posjede što je utjecalo na njezino daljnje djelovanje.

Ključne riječi: agrarna reforma, Janko Šimrak, grkokatolička Križevačka biskupija, Županijska agrarna uprava u Zagrebu

1. Uvod

Pitanje i važnost zemlje za čovjeka staro je koliko i ljudski rod. U gotovo svim zemljama svijeta u kojima se do sredine 20. stoljeća zadržala stara struktura posjeda, nerijetko s velikim posjedima, latifundijima, odnosno plantažama europskih doseljenika, provedene su agrarne reforme kako bi se ostvarila pravičnija raspodjela zemljišnog posjeda. Prema modernoj ekonomskoj teoriji, zemljišne reforme poduzimaju se radi smanjivanja koncentracije zemljišta, bogatstava i dohodaka u gospodarski nerazvijenim zemljama.¹

U Hrvatskoj su do 1990. godine provedene četiri agrarne reforme. Prva agrarna reforma provedena je između 1851. i 1910. godine, u vrijeme kada je Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija u sastavu Habsburške, odnosno Austro-Ugarske Monarhije. Druga agrarna reforma provedena je između 1919. i 1941. godine, u vrijeme Kraljevstva / Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije. Treća se agrarna reforma provodila između 1941. i 1943. godine, za vrijeme Nezavisna Države Hrvatske, a četvrta je provedena nakon 1945. godine, u poslijeratnoj Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji. Međutim, sve su ostale nedovršene, bez postizanja postavljenoga konačnog cilja. Agrarna reforma, dakako ovisila je i o prirodnim datostima samoga područja. Dok je nizinska Slavonija zemlja velikih posjeda, sjeverozapadna

¹ Zdenka Šimončić-Bobetko, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.-1941.*, (priredila dr. Mira Kolar-Dimitrijević), Zagreb: AGM, 1997., str. 17-20.

Hrvatska zahtijeva više truda na manje zemlje, a u pasivnim krajevima i Dalmaciji moralo se uvijek raditi u dvama zanimanjima: težak i ribar, težak i mornar, barem u jednom dijelu svojega života. U ovome ćemo se radu usredotočiti na provođenje druge agrarne reforme na području sjeverne Hrvatske, odnosno na razdoblje poslije Prvog svjetskog rata, i to s posebnim obzirom na odnos grkokatoličke crkve spram provođenja agrarne reforme. Temu potkrjepljujemo prikazom načina provođenja agrarne reforme na četiri posjeda grkokatoličke Križevačke biskupije – udaljenom posjedu Šid u Srijemu, zatim Pribić u Žumberku, te posjedima Tkalac, Preseka i Glogovnica u široj križevačkoj okolici.

2. Agrarna reforma u Hrvatskoj 1919.-1941.

Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) proglašeno je 1. prosinca 1918. godine. Regent Aleksandar Karađorđević je na Novu godinu po julijanskom kalendaru 1919. godine proglasio agrarnu reformu. Držana je vrlo važnim ciljem i nužnom reformom novostvorene države. Objavljen proglas dao je nadu seljaštvu Hrvatske koje je priželjkivalo zemlju za obradu. S time je računao i regent koji je upravljao Kraljevstvom Srba, Hrvata i Slovenaca. On je to obećanje mogao vrlo lako dati i ispuniti jer ono nije pogađalo stanovništvo Srbije. Naime, u Srbiji nije bilo posjeda koji bi potpali pod agrarnu reformu jer je još Miloš Obrenović ograničio zemljišni posjed u Srbiji na samo sedam hektara. U delegaciji od 26 poslanika, koja je otišla u Beograd zbog ujedinjenja, nije bilo vođe Hrvatske pučke seljačke stranke Stjepana Radića, iako je upravo on bio najveći ekspert za seljačka i gospodarska pitanja, doktoriravši na pariškoj Sorboni ekonomske i sociološke nauke. Dakako, agrarno pitanje bilo je vrlo važno za zemlje koje su do 1918. pripadale Austro-Ugarskoj Monarhiji te je beogradska vlada odlučila riješiti ga politički u svoju korist. U vrijeme do Vidovdanskog ustava ministar Ministarstva za socijalnu politiku, socijaldemokrat Vitomir Korać, rodnom iz Šida, izdao je uredbu kojom seljaci preko agrarnih odbora mogu zaposjesti zemlje veleposjeda, te je to učinjeno vrlo brzo čak i na već zasijane zemlje veleposjednika, ostavivši vlasnike bez novih prihoda. Mnogi su kroz sedam ratnih zajmova ostali bez materijalnih sredstava te u novom građanskom, prividno demokratskom društvu nisu više bili nikakav faktor. Sve do 1931. agrarna reforma provedena je na osnovi *Prethodne odredbe za pripremu agrarne reforme od 25. veljače 1919. godine*. Njome su ukinuti svi kmetski i kolonatski odnosi, a veliki su posjedi ekspropirani uz obvezu naknadne isplate, ali samo vlasnicima koji su državljanjani Kraljevstva SHS. Zabranjeno je davanje zemljišta u podzakup, a veće su

šume podržavljene. Obećana je i revizija nepravredno provedene segregacije šuma i zemlje iz prijašnjeg vremena. Ta odredba nije nikada prošla kroz beogradski parlament kao ni Uredba iz 1925. godine, pa je sve do 1931., kada je beogradska Narodna skupština izglasala *Zakon o likvidaciji agrarne reforme*, agrarna reforma provedena poprilično neujednačeno, odlukama agrarnih komisija ovisno o traženjima seljaka i solunskih dobrovoljaca, koji su tražili najbolju zemlju, ali i status veleposjednika. Glavni cilj agrarne reforme u Hrvatskoj i Slavoniji bilo je zatrti ostatke feudalnih odnosa u državi gdje su se oni još zadržali. No, težište je stavljeno na likvidaciju plemićkih i crkvenih veleposjeda u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, te je tu agrarna reforma bila najoštrija i ni jedan posjed, osim Draškovićeve, nije preživio agrarnu reformu. Za većinu veleposjeda likvidacija je započela već u prvom razdoblju do 1925., nakon čega su uslijedili očajnički pokušaji spašavanja barem dijelova prijašnjeg posjeda. U prvom je razdoblju najbolja zemlja po seoskim agrarnim odborima podijeljena seljacima u jednogodišnji zakup, a oduzeta je i zemlja koja je bila potrebna za gradnju novih kuća u naseljima. Međutim, odredbe ministra socijalne politike i narodnog zdravlja Vitomira Koraća, socijaldemokrata koji je bio zadužen za agrarnu reformu, nisu zadovoljile seljaštvo, koje je tražilo zemlju u stalan posjed, a nisu zadovoljile ni vladu, jer su neki veleposjedi našli način da spase svoj posjed od radikalne agrarne reforme kroz politiku. Zato je osnovano zasebno Ministarstvo za agrarnu reformu, a za prvog je ministra imenovan dr. Franjo Poljak. No ubrzo se pokazalo da nije dovoljno ljudima dati zemlju, nego da im treba dati i strojeve, alate, poduke. Kolonisti su tražili bolju zemlju i bolje uvjete stoga je to bio predmet sudskih odluka, koji se teško rješavao čak i od najviših tijela vlasti, a pljačke, teror i prijetnje nikako nisu prestajali u mnogim dijelovima zemlje. Uslijed nastale situacije vlada je u listopadu 1925. godine donijela *Pravilnik o fakultativnom otkupu zemlje*, kojim je komisijski ustanovljeno što pripada veleposjednicima, omogućavajući im da prodaju svoju zemlju seljacima ukoliko su odustali od daljnjeg vođenja veleposjeda. Pokušaji plemstva da im se vrati najbolja zemlja bili su protkani politikom i stoga uglavnom slabo uspješni. U nekim slučajevima je Ministarstvo agrarne reforme održalo neki veleposjed, vrativši i nešto zemlje, što je na međunarodnom planu davalo novoj državi privid demokratske zemlje. U tom razdoblju, koje je trajalo do 1931. godine, Ministarstvo agrarne reforme bilo je uglavnom u rukama radikala. Pavle Radić, nećak Stjepana Radića, bio je jedini ministar agrarne reforme u vrijeme kada su Radić i Pašić surađivali u vladi, te je upravo u to vrijeme dano veleposjednicima pravo da

prodaju i svoje zemlje koje su komisijski potvrđene kao uži i širi maksimum. Radić je, naime, također bio za likvidaciju veleposjeda, smatrajući da budućnost treba ležati u rukama srednjih seljaka i malog doma koji će biti organizirani u zadrugama.

Ciljevi agrarne reforme bili su višestruki. U početku je trebalo smiriti nezadovoljno republikanski raspoloženo stanovništvo koje je činilo oko 73% ukupnog stanovništva. To je učinjeno radikalnim obećanjima da će zemlja pripasti narodu. No nakon gušenja boljševičke revolucije Béle Kuna u Mađarskoj i propasti pokušaja Karla I. da ponovno uspostavi Habsburšku Monarhiju, ciljevi su se počeli mijenjati, ali je još uvijek zadatak agrarne reforme bio pridobiti stanovništvo kući Karađorđević, pa je dano i opće pravo glasa muškarcima starijima od 25 godina uz nastojanje bojkotiranja Radićeve Hrvatske republikanske seljačke stranke. Odluke o agrarnoj reformi i povoljna kretanja u otvaranju industrijskih tvrtki, koje su bile orijentirane na preradu i izvoz poljoprivrednih i šumskih proizvoda, zadovoljile su u prvo vrijeme narod u Hrvatskoj i revolucionarnost je postupno slabjela, ali se zbog stranačkih sukoba društvene tenzije nisu smanjivale. Seljaštvo je i dalje priželjkivalo zemlju te je kupnja veleposjedničke zemlje bila moguća, pri čemu su cijene u raznim krajevima bile određivane prema kupcu od strane agrarnih odbora, pa su kolonisti kupovali zemlju mnogo jeftinije nego domorodci u Hrvatskom zagorju. Stoga je drugi cilj provođenja agrarne reforme bio nacionalni. On se prepletao s političkim i socijalnim ciljevima. Vlasnici zemlje bili su većinom stranog podrijetla, a oduzimanjem zemlje smanjila im se i moć i ugled te obezvrijedilo mišljenje da je hrvatsko plemstvo kao „politički Hrvati“ nositelj hrvatske državnosti, zagarantirano još Pragmatičkom sankcijom iz 1712., kada su Hrvati prije Mađara priznali habsburšku lozu po ženskoj liniji, te im je bila zagarantirana izvjesna autonomija, koju su u većem ili manjem obliku uspjeli sve do 1918. ipak održati. Plemstvo je održavalo veze s narodom i financiranjem i pomaganjem humanitarnih i drugih društava, uzdržavanjem škola i crkava, ali i mecenatstvom nad sportskim djelatnostima i bolnicama, no sve je to palo u zaborav tijekom rata. Odredbama agrarne reforme pravo na dodjelu zemlje imali su samo državljani Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Hrvati, Srbi i Slovenci postali su automatski državljani nove države, a seljaci koji su govorili njemački i mađarski i naselili se u Slavoniji i Srijemu u drugoj polovici 19. stoljeća našli su se u prijelaznom statusu optanta u svoje matične zemlje i nisu imali pravo na zemlju dok se ne riješi pitanje njihove nacionalne pripadnosti.

Agrarna reforma imala je i socijalni cilj. Trebalo je smanjiti broj bezemljaša, koji su bili stalna prijet-

nja državnom uređenju. Isticalo se da će se zemlja dati invalidima, udovicama, ratnoj siročadi i drugima, ali je zemlja faktički davana samo onima koji su bili politički simpatizeri nove vlasti i onima koji su stradali u srpskim ratovima za oslobođenje i ujedinjenje. Stvoreni su agrarni odbori koji su se brinuli da se nadjeljenici zemlje dobro snađu na dobivenoj zemlji, pa je to činjeno direktnim poukama, ali i davanjem savjeta, alata i kredita. Briga je bila stalna i bilježi se sve do Drugoga svjetskog rata. Gotovo polovicu zemlje obuhvaćene agrarnom reformom dobili su „došljaci“, odnosno „politički ispravni“ kolonisti. Četvrti je cilj bio gospodarski. Vlasti u Srbiji htjele su izjednačiti seljaštvo u Srbiji sa seljaštvom ostalog dijela nove države. Naime, knez Miloš nakon protjerivanja Turaka nije stvorio velike posjede, nego je snažio srednje posjedničku strukturu do 7 hektara težeći stvoriti slobodne, politički zainteresirane seljake. Zemlja je trebala biti dodijeljena mjesnim interesentima, to jest siromašnim seljacima, bezemljašima i nadničarima koji su živjeli na veleposjedu te imali malo zemlje. No to nadjeljivanje nije prelazilo dva jutra, što znači da je agrarnom reformom mnogo više dano kolonistima nego domaćim sitnim seljacima koji su bili željni zemlje. Katkad su zemlju dobili i bogatiji seljaci, što je obično nailazilo na žestoku kritiku onih koji su dobili manje, a bili su potrebitiji. Kako bi se zadovoljila potražnja, u početku su agrarnom reformom zahvaćeni i veleposjedi manji od stotinu jutara, a u prenaseljenom Hrvatskom zagorju čak i manji od dvadeset jutara, jer se agrarna reforma odvijala u uvjetima silne socijalne i gospodarske napetosti, praćeno nastojanjem jednih i drugih da se organizirano bore za svoje interese.

Zakon o likvidaciji agrarne reforme iz 1931. pokušaj je da opstanu veleposjedi koji su ipak prebrodili agrarnu reformu i prilagodili se novonastalim prilikama. Revizija stanja na veleposjedima pokazala je da je sjeverozapadna Hrvatska ostala bez veleposjeda, a u Slavoniji ih se održalo nekoliko. Proces provođenja agrarne reforme u Dalmaciji započeo je, ali nije dovršen. Država je morala isplatiti veliku odštetu za šume stranim veleposjednicima. No, problem zemlje u Hrvatskoj pokazao se nerješivim kraj postojećeg Zakona o nasljeđivanju po kojem su se seljački posjedi i dalje cijepali do nevjerojatno sitnih čestica, otežavajući i seljacima srednjeg imovnog stanja brzu i racionalnu obradu zemlje, a proces komasacije shvaćen je tek kao problem budućnosti. Potreba seljaka za zemljom i šumom i dalje je bila vrlo velika. Od 1895. do 1941. godine, kada je obavljen popis zemlje, broj veleposjeda je prilično smanjen, ali nije smanjen broj sitnih i malenih posjeda, jer su se mali posjedi nastavili dijeliti, pa je gospodarstava s manje od pet hektara bilo 1931. godi-

ne 78% od ukupnog broja gospodarstava, a raspolagala su sa 40,1% ukupne površine. Među tim gospodarstvima bilo je 42% s manje od dva hektara. Najdulje su preživjeli oni veleposjedi koji su posjedovali šume, ali su i oni prvo zbog poreznog sistema, a onda i zbog oduzimanja šuma većih od tisuću jutara, počeli propadati. Šume su država, odnosno novi vlasnici, počeli neracionalno sjeći bez obzira na potrebu očuvanja šumskog fonda u nekim krajevima gdje su šume bile velika dragocjenost. Svugdje se vode godinama parnice zbog šuma koje potražuju pojedina sela. Na području Križevaca seljaci – zaštitari Seljačke zaštite su nakon sporazuma Cvetković–Maček 1939. godine podijelili šumu križevačke grkoistočne biskupije, što je izazvalo ljutnju dr. Vladka Mačeka pa su ti seljaci počeli vraćati svoje iskaznice. U svakom slučaju, agrarna reforma nakon Prvoga svjetskog rata nije postigla zadani cilj i stoga su tijekom Drugoga svjetskog rata te u razdoblju nakon rata provedene još dvije agrarne reforme. Reforma nije svuda provedena jednako ni istodobno.²

3. Sudjelovanje grkokatoličkog biskupa Janka Šimraka u provođenju agrarne reforme

Već u listopadu 1918. formirano je povjerenstvo za agrarnu reformu u Narodnom vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba u koje je imenovan i Janko Šimrak, koji je od 1941. obnašao dužnost administratora Križevačke biskupije, a 16. kolovoza 1942. ga papa Pio imenuje za biskupa.³ Nova država Kraljevina SHS također se morala angažirati u provođenju agrarne reforme, a u tome sudjeluje i Šimrak. Na sjednici Privremenog narodnog predstavništva (PNP) od 17. ožujka 1919. godine Šimrak je upozorio na teško stanje seljaka i na moguću pobunu, koja se i dogodila sljedeće godine. Šimrak je podnio interpelaciju ministru za socijalnu politiku Vitomiru Koraću: *U krajevima zagrebačke, modruško riječke, ličko krbavske i varaždinske županije vlada među seljačkim narodom najveća bijeda. Davno prije svjetskoga rata moralo je na stotinu tisuća naroda iz ovih prenapučenih krajeva bježati sa rođene grude u Ameriku i druge strane krajeve, da si zasluži teškim radom koricu crna hleba. Glavni uzrok bijede i seobe*

u Ameriku bio je u tome što seljak nije imao dovoljno zemlje, da ishrani sebe i svoju porodicu.

(...) Ovaj svjetski rat bacio je bijednog malog posjednika na prosjački štاپ: bivša Austro-Ugarska sve mu je rekvirirala i nadarila ga papirnim novcem, koji nema gotovo nikakve vrednosti. Mjesto zemljišta, volova za oranje, krave i teladi imade danas naš seljak austrijske monete, za koje ne može ništa da kupi. Naš je seljački narod pozdravio s najvećim optimizmom stvaranje mlade države na osnovu narodnog jedinstva Srba, Hrvata i Slovenaca, jer je bio uvjeren da će se izbaviti iz nevolje ljute, iz ropstva i da će postati na svojoj zemlji slobodni gospodar. To je već dobro uviđalo Narodno Vijeće u Zagrebu. Ono je gotovo u svim svojim javnim pozivima na narod uvjeravalo siromašni seljački svijet, da će mu se što prije pomoći. Međutim do današnjeg dana objelodanjeni su samo glavni principi agrarne reforme. Široke narodne mase gube malo po malo povjerenje i padaju u razočarenje. Tu se imadu između ostalog tražiti uzroci događajima od 5. decembra 1918. god. i od 9. marta ove godine. U tome je razlog, što seljaci danas u Zagorju pale i plijene vlastelinska imanja, ako se što prije ne pritekne u pomoć bijednim seljacima, mogu se očekivati u gornjoj Hrvatskoj najozbiljniji događaji.

Radi toga pitam gospodina Ministra za socijalnu politiku, šta je do sada radio i šta misli uraditi, da ublaži seljačku bijedu u gore pomenutim krajevima, napose pitam:

1) Kane li se odmah prije konačnog rješenja čitave agrarne reforme podijeliti veliki posjedi među male zemljoradnike u najsiromašnijim krajevima?

2) Je li izrađen nacrt kolonizacije seljačkih malo-posjednika koji u svom kraju ne mogu dobiti dosta zemljišta, u druge krajeve gdje ima zemljišta.⁴

Na sjednici PNP-a od 23. ožujka 1919. Janko Šimrak je ministru Koraću (koji je svojim povjerenicima Stanku Henću, Većeslavu Vilderu i Hinku Krizmanu povjerio diobu zemljišta u Slavoniji i Hrvatskom zagorju) postavio pitanje o diobi zemljišta. Naime, istaknuo je da je nespojiva dioba zemljišta sa svojstvom narodnog poslanika, jer se to može koristiti u stranačke svrhe, te upitao hoće li se sporazumno s PNP-om formirati stručno povjerenstvo za diobu zemljišta i hoće li se dosadašnja dioba smatrati ništavnom.⁵

Šimrak je 24. travnja 1919. izabran i u Agrarni odbor PNP-a, a čiji je prvi sastanak uslijedio nakon četiri

2 Mira Kolar-Dimitrijević, Agrarna reforma u Hrvatskoj nakon Prvoga svjetskog rata, *Hrvatska revija* 14(2014)3, str. 44-51.

3 Nakon Prvog svjetskog rata i biskupa Julija Drohobeczkog, na biskupsku stolicu postavljen je Dionizije Njaradi koji je bio biskupom do 1941. godine, a naslijedio ga je Janko Šimrak. Opširnije o Šimrakovom radu u Narodnom vijeću usp. u: Ivan Peklić, Prilozi za biografiju dr. Janka Šimraka (III): Dr. Janko Šimrak i agrarna reforma, *Marulić* 30(1997)2, str. 365-366.

4 *Stenografske beleške privremenog narodnog predstavništva Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, svezak 1., Zagreb: Zemaljska tiskara, 1919., str. 29.

5 Neda Engelsfeld, *Prvi parlament Kraljevstva SHS*, Zagreb: Globus, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1989., str. 147-148.

dana.⁶ Na pitanje o agrarnoj reformi Šimrak se, kao crkveni poglavar, osvrnuo i na Glavnoj skupštini Hrvatskog katoličkog narodnog saveza, održanoj 8. svibnja 1919. godine: *Ona se danas kuša rješavati prema stranačkim interesima, a ne prema potrebi naroda. Tako ju je rješavao Korać, a tako ju sada rješava i dr. Poljak (ministri za agrarnu reformu op. I. P.). Agrarna reforma mora se riješiti pravedno. Gdje seljak nema zemlje, treba mu je dati, a gdje nema zemlje dosta, treba provesti kolonizaciju. Ali na sve se ovo danas ne misli. I mi treba da sudjelujemo kod rješavanja agrarne reforme. Naša omladinska društva treba da načine plan za komasaciju i kolonizaciju. I komasacija je, koja će skupiti pocjepani seljački posjed od prijeko potrebe. Razvijanjem zadrugarstva dat ćemo seljaku u ruke ličnog kredita, a to će ga oteti iz ruku lihvara. Sve ove ideje spojene s idejom vjerske obnove našega naroda, neka nas spoje u Savezu.*⁷

Na sastanku od 4. srpnja 1919. ponovno se raspravljalo o provedbi agrarne reforme. Ovog puta postavljeno je pitanje isplate naknade bivšim vlasnicima. Šimrakova skrb za seljaka očituje se i na 48. sjednici PNP-a, gdje se Šimrak buni protiv rekvizicije živežnih namirnica koju provodi Ministarstvo za ishranu i obnovu zemlje.⁸

Na 52. sastanku PNP-a, 10. lipnja 1919. godine, Šimrak se zauzima za problem seljaka u Hrvatskoj. Nakon što je utvrdio da je 600.000 seljaka emigriralo u Ameriku te da je položaj seljaka osobito težak u Ličko-krbavskoj, Modruško-riječkoj, Varaždinskoj i Zagrebačkoj županiji, prešao je na komentiranje odredbi hrvatskog bana i vlade o kolonizaciji. Uredbom bana je određeno da pravo na kolonizaciju imaju:

- 1) svi koji u posljednjih pet godina nisu prodali niti dražbom izgubili svoga posjeda;
- 2) koji nisu kažnjeni zločinom iz koristoljublja;
- 3) koji nisu pljačkali ili nasilno okupirali vlastelinsko zemljište;
- 4) koji posjeduju neku imovinu u zemlji ili gotovu novcu;
- 5) koji se obavežu na pohađanje posebnog gospodarskog tečaja.

Šimrakovi komentari su bili sljedeći: *Pravo na zemlju nemaju seljaci koji su se iz nevolje zadužili, a čifta im je prodao zemlju. Zločin iz koristoljublja daje veliku mogućnost zloupotrebe jer će se o kolonizaciji*

brinuti općinski bilježnici tj. pijavice naroda koji će se osvećivati svakom tko im ne daje ništa: pljačka vlastelinstva je smicalica jer je to bio logički revolt seljaka i pod tu stavku, kojom se zaštićuje vlastelinstvo, mogu se podvesti oni koji su tjerali marvu na vlastelinsku ispašu i sjekli ogrjev za zimu, a zna se kako su mnoga vlastela prilikom segregacije naprosto otimala zemlju seljacima; točka četiri je apsurd jer oni koji imaju zemlju i novac nemaju potrebu za seljenjem, a točka pet je neizvediva.

Šimrak je, nadalje, ustvrdio da su tečajevi neizvedivi, jer nema dovoljno učitelja, a naš seljak zna dobro orati i sijati. Naveo je i neke primjere zloupotreba u Vrapcu i Šidu: *Agrarni odbor, na primer u Vrapcu, sastavljen je od samih vikača. Odbornici čekaju na sednice u gostionici nekoga Semena u Vrapcu, tamo sklapaju pogodbe i primaju mita. Tako je predsjednik odbora Ignac Prišlin dobio 1000 kruna da jednom seljaku ostavi 3 jutra zemlje što ju je isti zasijao, a odbor mu ju je htio oduzeti, premda imade brojnu porodicu.*

U Šidu je pak ministar za Agrarnu reformu Korać dijelio zemlju, ali tako da je onima koji imaju oko 10 jutara dao još oko 5 jutara, a onima koji su siromašni dao je dva jutra. Nakon toga Šimrak nastavlja diskusiju o šumskom pitanju: Tako je donesena odluka ministarskog savjeta da u državnim šumama seljaci imaju pravo ispaše, pravo na drvo za gradnju i gorivo. U Žumberku se tih odredbi nitko ne drži i seljaci su podvrgnuti globama tri puta većim nego pod mađarskom vlašću.

Na kraju svojeg izlaganja Šimrak je predložio sljedeće:

- 1) *Ministarstvo za Agrarnu reformu sprovest će zakon u kojem se kaže da seljaci imaju pravo na pašu i na drva za gradu i ogrjev,*
- 2) *Osnivanje posebnih ureda u sjedištima pokrajinskih vlada ili gdje to prilike zahtijevaju,*
- 3) *Stupanje na snagu naredbi kojima se ograničava kolonizacija,*
- 4) *Provođenje istraga o radu agrarnih povjerenstava u pojedinim mjestima, a osobito u Šidu.*⁹

Na 55. redovnoj sjednici od 10. srpnja 1919. godine Šimrak je uputio pitanje ministru Ministarstva šuma i ruda Pavlu Marinkoviću o plaćanju globa seljaka koji vode na ispašu stoku u državnim šumama. Ministar je odgovorio da još ne može dati potpuni odgovor, jer predsjedništvo nije još prikupilo sve podatke. Šimrak je također upozorio na slične pojave u Posavini.¹⁰

⁶ Isto, str. 131.

⁷ Glavna skupština Hrvatskog narodnog Saveza, *Narodna politika*, 2(1919), br. 124, str. 4.

⁸ *Stenografske beleške privremenog narodnog predstavništva Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, Beograd: Državna štamparija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, 1920., str. 161.

⁹ Engelsfeld, *Prvi parlament Kraljevstva SHS*, str. 150.; *Stenografske beleške privremenog narodnog predstavništva Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca* (Beograd, 1920), str. 246-247; *Seljačke novine*, 2(1919) br. 30, str. 1-2.

¹⁰ *Stenografske beleške privremenog narodnog predstavništva*

Briga za seljaštvo očituje se i u pitanju koje je Šimrak uputio ministru saobraćaja. Naime, seljaci iz Slavonije i Srijema ne mogu doći do vagona kako bi prevezli svoju ljetinu, a veliki trgovci podmićuju činovnike na željeznici, koji im daju vagone. Ministar Vulović je odgovorio da je formirana željeznička žandarmerija i komesarijat, pojedini slučajevi se ispituju, te da je jednog činovnika i trgovca iz Vinkovaca prijavio sudu. Na istoj 57. sjednici Šimrak je postavio i drugo pitanje ministru poljoprivrede u kojem ga pita zašto je zabranjeno seljacima da namaču kudelj u Bosutu koji je zakupljen radi ulova ribe. Ministar je odgovorio da će sve poduzeti kada dobije izvještaj od zemaljske vlade u Zagrebu.¹¹

Dana 26. ožujka 1920. godine narodni zastupnik J. Šimrak uputio je pitanje ministru za agrarnu reformu i dr. Ivi Krncu:

Je li poznato gospodinu Ministru da su rasparcelirana dva velika posjeda u županiji varaždinskoj, kotar Zlatar i to: u Gataldovcu, imanje grofa Erdödyja, općina Budinščina, i u Zajezdi imanje Halpera, općina Budinščina, ali nijesu seljacima dala u zakup nego su ostala prazna i pusta, premda je poznato da su seljaci u onoj okolici veoma siromašni i ne imadu toliko zemlje da si mogu priraditi koricu hleba?

Ako je to poznato gospodinu Ministru, te ga pitam da li je voljan odmah izdati potrebite naloge da se pomenuta imanja dadu okolišnim seljacima u zakup.¹² Nalog da cijeli slučaj ispita od Ministarstva je dobio agrarni povjerenik za kotar Zlatar Ivan Filipović. Nakon što je poslana i molba seljaka Budinščine, zemlja ipak na kraju nije podjeljena. Naime Ivan Filipović odgovara da je seljacima s Halperova posjeda dato oko 62 kat. jutra, a njemu je ostalo još oko 510 kat. jutra,¹³ dok je s Erdodva imanja dato oko 85 kat. jutra, a ostatak je ostao Erdodvu.¹⁴

Tijekom cijeloga međuratnog razdoblja donošene su proturječne odluke u vezi s agrarnom reformom na posjedima Grkokatoličke biskupije i Kaptola. Prije početka agrarne reforme Grkokatolička biskupija i Kaptol imali su ukupno 4061 jutra zemlje. Ministarstvo za agrarnu reformu zabranilo je Grkokatoličkoj biskupiji

21. veljače 1920. godine prodaju i opterećivanje zemlje zbog reforme koju namjerava provesti.¹⁵ Vladika Njaradi dao je 28. kolovoza 1920. seljacima na upravljanje 122 rali i 310 metara kvadratnih u Ravnu te u Lugu, gdje siromašni nisu morali plaćati naknadu, dok su bogatiji to morali.¹⁶

4. Agrarna reforma na posjedu Tkalec

Ovdje ćemo kratko iznijeti pregled prijašnjih promjena na posjedu Tkalec. Godine 1868. ovaj je posjed pripao Biskupiji. Na žalbu seljaka 1919. godine, tadašnje agrarne vlasti su dodijelile seljacima 225 jutara zemlje za pašnjak, no iste im je godine Povjerenstvo Agrarnog ureda u Zagrebu oduzelo 100 jutara. Agrarni ured u Zagrebu oduzeo je seljacima 1928. godine i preostali dio, ali na njihovu žalbu od 14. veljače 1930. godine, upućenu kralju Aleksandru, da im ne oduzme 126 jutara pašnjaka što ih vraća Grkokatoličkoj biskupiji u Križevcima, kralj je obustavio oduzimanja.¹⁷ No, 7. veljače 1928. godine im je zemlja ponovno oduzeta. Jednak datum na molbi i datum kojim ministar Dvora i šef Kraljevske kancelarije naređuju ministru poljoprivrede dr. Otonu Frangešu da to pitanje riješi, pokazuje da je dokument osobno donesen u Beograd. Posrijedi je vrlo osjetljivo pitanje i Frangeš je odgovorio, pod brojem 14216-V A., od 15. IV 1930., da su seljaci uživali zemlju, ali u zakupu te da im nije bila dodijeljena. Odgovor nije zadovoljio radikale i čini se da je Frangeš zbog Luga, tj. 125 jutara i 623 čhv., dao ostavku na položaju ministra poljoprivrede, jer se na njega činilo pritisak da oduzme tu zemlju križevačkoj Grkokatoličkoj biskupiji. Predmet je, naposljetku, riješen u pravnom sporu tako da je ministar poljoprivrede 2. listopada 1931. godine od zahtijevanoga Luga dodijelio 83 jutara Biskupiji, a 42 jutra i 160 čhv. agrarnim interesima. Posjed Grkokatoličke biskupije bio je i poslije na udaru. Za Drugoga svjetskog rata, 1941. godine, vlast je biskupu nudila Lepavinu, ako se zemljište u Tkalcu da za kolonizaciju.¹⁸

Ministar za agrarnu reformu vraća 1920. godine Kaptolu grkokatoličke stolne crkve u Križevcima pašnjake u Općini Raven što su ih zauzeli agrarni interesi: *Županijski agrarni ured u Zagrebu odlukom od*

Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Zagreb: Kraljevska zemaljska tiskara, 1921., str. 32-33.

11 Isto, str. 71.

12 Hrvatski državni arhiv (dalje HDA), Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 60.

13 Zdenka Šimončić-Bobetko, Agrarna reforma na području Hrvatskog zagorja, Međimurja i Podravine u međuratnom razdoblju (1918-41), *Povijesni prilozi* 7 (1988) br. 1, str. 64-65.

14 HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 60.

15 HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 55.

16 Isto.

17 Zdenka Šimončić-Bobetko, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.-1941. Izbor iz građe* (priredila Mira Kolar Dimitrijević), Zagreb: AGM / Hrvatski institut za povijest, 2000., str. 188.

18 Isto, str. 187-188.

25. septembra 1920. broj 2000/1-1920. odredio je, da se u smislu Uredbe od 3.9.1920. broj 14.140 Kaptolu grčko katoličke stolne crkve u Križevcima na slobodno iskorišćivanje ostavi od njihovog posjeda površina od 114 jutara 834 kv. hv. oranica, 31 jutro 1419 kv. hv. livada, 18 jutara 595 kv. hv. vinograda, 6 jutara 1104 kv. hv. vrtova i 23 jutra 168 kv. hv. pašnjaka, ukupno dakle 194 jutra 920 kv.hv., dok se ostatak njihovog posjeda u kotaru Križevci, županije Bjelovarsko-Križevačke u Hrvatskoj i to 180 jutara 923 kv. hv. oranica, 31 jutro 841 kv. hv. livada i 124 jutara 440 kv. hv. pašnjaka ili ukupno 336 jutara 604 kv. hv. mora izdati u privremeni zakup u smislu navedene Uredbe.¹⁹ Kraljevski agrarni povjerenik za grad i kotar Križevci dostavio je 30. kolovoza 1920. Županijskom agrarnom uredu provedbu rasprave glede vlastelinstva Grkokatoličke biskupije.

U općinskom poglavarstvu u Ravnu 27. kolovoza 1920. godine održan je sastanak predstavnika Kaptola Biskupije križevačke, Agrarnog odbora Općine Raven i predstavnika vlade koji su bili zaduženi za agrarnu reformu. Raspravljalo se o posjedu Preseka, te posjedima u Vrbovcu i Tkalcu.²⁰ Dana 16. rujna 1920. godine na posjedu Grkokatoličke biskupije u Ravnu sastavljen je zapisnik kojim su utvrđene obradive površine koje će potpasti pod agrarnu reformu.²¹ Županijski agrarni ured u Zagrebu dostavio je Agrarnoj direkciji ugovor između žitelja sela Gornji i Donji Tkalec i Graberščak i biskupa Njaradija sklopljenog 17. rujna 1920. godine kojim se određuje da će siromašniji stanovnici imati prednost pri zakupu.²² Biskup Njaradi ipak je 31. rujna 1920. godine uložio žalbu kojom traži da mu se ostavi barem 100 rali livada.²³

O odlukama Županijskog agrarnog ureda raspravljalo se 20. kolovoza 1920.godine i u poglavarstvu Općine Raven. Žitelji sela Tkalec i Graberščak uložili su 9. kolovoza 1921. prigovor na odluke o agrarnoj reformi smatrajući da bi većina zemljišta trebala pripasti njima jer su oni najbliže posjedima.²⁴ Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS dozvolilo je Grkokatoličkoj biskupiji prodaju 22 jutra i 1575 hvati obradive zemlje u Tkalcu.²⁵

Iz popisa u Gruntovnici vidljivo da je na poreznoj općini Tkalec Biskupija imala 238 parcela.²⁶ Biskupija

križevačka moli 6. veljače 1927. godine Županijski agrarni ured da izvrši određivanje subjekata agrarne reforme jer imaju kupce za neku zemlju te su istu molbu uputili Agrarnoj direkciji.²⁷ Županijski agrarni ured izvijestio je 11. veljače 1927. godine Agrarnu direkciju da na posjedu Tkalec u Općini Raven Grkokatolička biskupija nema nikakav supermaksimum, nego da su ovi posjedi dijelovi maksimuma i spadaju pod zemljište koje je odvojeno za agrarnu reformu, te priložio popis svih kupaca (interesenata): Josip Kob[p]rić, Franjo Trulec, Štefo Herendić, Vid Franković, Đuro Trulec, Nikola Stipan, Đuro Rabulić, Gabro Herandić, Jaga Ciglencečki, Jela Srečer, dok je Mijo Katanc već prodao zemlju.²⁸ Agrarna direkcija je odgovorila Županijskom agrarnom uredu 18. veljače 1927. godine da još nadopune svoj izvještaj sa česticama i navodi još jednog kupca, Josipa Smogara, kojem je posjed prepustio njegov tast Luka Glavinac.²⁹ Istog datuma je Agrarna direkcija uputila spis o kupoprodaji posjeda Grkokatoličke biskupije Poglavarstvu općine Raven.³⁰ Općinsko poglavarstvo je 23. veljače 1927. godine dodijelio zemlju Đuri Herendiću od oca Bartola Herendića, koji je umro, a 24. veljače 1927. godine odobrilo je kupoprodajne ugovore gore navedenih kupaca. Općinsko poglavarstvo Ravna sastalo se također 24. veljače 1927. kao bi pregledalo kupoprodajne ugovore.³¹ Županijski agrarni ured je uputio 27. veljače 1927. Agrarnoj direkciji dopis o gore navedenim kupcima koji je dopunio s novim kupcima.³² Dana 28. veljače 1927. godine Grkokatolička biskupija uputila je Ministarstvu za agrarnu reformu molbu za odobrenje 24 kupoprodajna ugovora zemljoradnika iz Tkalca i okolice, koje je Ministarstvo odobrilo.³³ Ministarstvo za Agrarnu reformu je 4. ožujka 1927. godine Agrarnoj direkciji vratilo kupoprodajne ugovore na razmatranje jer nisu poštivali proceduru.³⁴ Županijski agrarni ured u Zagrebu uputio je naredbu 21. travnja 1927. godine Poglavarstvu općine Raven da hitno napravi ključ za podjelu agrarnog zemljišta koji naravno pripada Grkokatoličkoj biskupiji.³⁵ Ivan Golubić i drugi agrarni odbornici podnijeli su prigovor 4. svibnja 1927. godine na zaključak Agrarnog odbora od 1. svibnja 1927. godine koji je donio odluku da pašnjake Križevačke biskupije uživaju sela Tkalec i Graberščak.³⁶ Agrarna direkcija je

19 Isto, str. 185.

20 HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 54.

21 HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 55.

22 Isto.

23 Isto.

24 Isto.

25 Isto, kutija 54.

26 Isto, kutija 55.

27 Isto.

28 Isto.

29 Isto.

30 Isto.

31 Isto, kutija 54.

32 Isto, kutija 55.

33 Isto, kutija 54.

34 Isto.

35 Isto, kutija 55.

36 Isto, kutija 54.

1. listopada 1927. godine obavijestila Županijski agrarni ured da je izvršena revizija subjekata agrarne reforme u Upravnoj općini Raven.³⁷ Stjepan Futač iz Gregurovca, Općina Raven, 26. studenoga 1927. godine podnio je molbu za dodjelu zemlje te je 13. siječnja 1928. godine utvrđen kao agrarni subjekt.³⁸ Porezna općina Tkalec je 8. veljače 1928. godine podastrijela zapisnik u kojem je konstatirala da potpisana nagodba 1918./1919. godine između biskupa Njaradija i Općine o korištenju zemlje.³⁹ Dana 11. veljače 1928. godine saznajemo da je Agrarni ured odobrio kupnju zemlje na posjedu Biskupije križevačke.⁴⁰ Agrarni ured Općine Raven uputio je žalbu Ministarstvu agrarne reforme da Grkokatolička biskupija potražuje pašnjak Lug iako je ranijom nagodbom on predan na uživanje Općini Raven odnosno koriste ga seljaci. Agrarni ured u Zagrebu je 31. siječnja 1928. godine odbio žalbu Općine Raven i donio odluku da se 20. veljače 1928. godine na licu mjesta preda posjed Križevačkoj biskupiji. Općina Raven uputila je 13. veljače 1928. godine dopis Županijskom agrarnom uredu u Zagrebu oko problema s pašnjakom Lug, tvrdeći da postoji ugovor o nagodbi iz 1920. godine, na što je 17. veljače 1928. godine Županijski agrarni ured u Zagrebu naredio Biskupiji križevačkoj i Općini Raven da pošalju nagodbu ovom uredu oko pašnjaka Lug, a dan prije toga je Ministarstvo za agrarnu reformu poslalo Agrarnom uredu dopis kojim nalaže da mora odustati od svoje ranije odluke da se zemlja dodijeli Biskupiji. Općina Raven je 26. veljače odgovorila da se ugovor nalazi kod kotarskog suda u Križevcima. Kotarski sud Križevci je 28. veljače 1928. godine poslao dopis Županijskom agrarnom uredu u Zagrebu u kojem ga obavještava *da je tvrdnja žitelja iz Tkalca sasvim neistinita, proizlazi također iz činjenice, što mi je dr. Kettig, koji je navodno prema tvrdnji žitelja iz Tkalca njih zastupao kod sklapanja te nagode, na moj upit izričito dne 29/II. o.g potvrdio, da je navod žitelja iz Tkalca izmišljen i da on takove nagodbe za njih nije nikada sklopio.*⁴¹ Županijski agrarni ured u Zagrebu je 20. ožujka 1928. godine konstatirao da pašnjak nije podijeljen individualnim vlasnicima nego ga je u zakupu imalo selo kao zajednički pašnjak. Rasprava oko ovog pašnjaka nastavila se i iduće godine. Grkokatolička biskupija je vjerojatno početkom prosinca 1928. godine uputila dopis Županijskom agrarnom uredu u Zagrebu da prema katastru ima 1124 jutra i 648 četvornih hvati, dok u stvarnosti ima 1072 jutra i 46 četvornih hvati te su ovaj podatak potvrdili

preciznim navođenjem čestica. U dopisu su naveli zašto im je važna zemlja te su obećali da će povećati stočni fond. Također navode da zemlja ne služi biskupu, već za podmirenje kulturnih, obrazovnih, socijalnih i religioznih potreba Biskupije. Uz dopis se nalazi popis čestica koje za sebe traži Biskupija.⁴² Tako je 21. ožujka 1929. godine vijećnik Banskog stola Adolf Burger, koji je kratko vrijeme bio agrarni povjerenik u Ravnu, uputio dopis Županijskom agrarnom uredu da se on sjeća nekih sporazuma, ali da je on sve spise slao agrarnim vlastima. Prema zapisniku od 5. travnja 1929. godine vladika Njaradi je ustupio 100 jutara pašnjaka seljacima.⁴³ Županijski agrarni ured naredio je 4. travnja 1928. godine Agrarnoj direkciji da odobri kupoprodajne ugovore Josipu Kopriću i 24-orici kupaca na posjedu Tkalec.⁴⁴ U rujnu 1928. godine još su neki zemljoposjednici kupili zemlju od Križevačke biskupije. Agrarna direkcija u Zagrebu odobrila je 19. rujna 1928. kupoprodajne ugovore između Josipa Koprića i drugih s Križevačkom biskupijom. Iz istoga dokumenta saznajemo da u Upravnoj općini Raven Biskupija ima 410 obradivog i 221 jutro neobradivog zemljišta, što je ukupno 631 jutro i 1200 četvornih hvati, od čega je 149 jutara i 800 četvornih hvati odvojeno za agrarnu reformu.⁴⁵ Kako bi se utvrdilo stvarno stanje na posjedu Raven, 8. studenoga 1928. Županijski agrarni ured odredio je da tehnički inspektor Josip Krizmanić 16. studenoga 1928. na samom posjedu, uz pomoć saslušanja interesenata, utvrdi pravo stanje što se i dogodilo.⁴⁶ Poglavarstvo općine Raven je izvijestilo Županijski agrarni ured u Zagrebu 6. veljače 1929. da njegova odluka od 30. prosinca 1928. tri puta oglašena što se vidi i iz ranijeg zapisnika Poglavarstva od 3. veljače 1929. te su i oni podnijeli žalbu Županijskom agrarnom uredu. Županijski agrarni ured u Zagrebu je 26. veljače 1929. godine odbio ove žalbe. Biskupija je 8. ožujka 1929. molila odobrenje za 22 kupoprodajna ugovora na imanju Tkalec, što joj je i odobreno.⁴⁷ Dijelove posjeda Grkokatoličke biskupije kupilo je 24-ero poljoprivrednika, što je odobrio Županijski Agrarni ured Kraljevine SHS već 14. ožujka 1928., čiji popis nalazimo priložen knjizi Direkcije za agrarnu reformu. Biskupija se obvezala platiti 10% od postignute cijene za kolonizacijski fond Ministarstvu za agrarnu reformu. Odlukom Agrarne direkcije od 15. travnja 1929. godine određena je uplata poreza na kupoprodajni ugovor između Biskupije i Josipa Koprića.⁴⁸ Žalbu Općine Ra-

37 Isto.

38 Isto, kutija 55.

39 Isto, kutija 54.

40 Isto, kutija 55.

41 Isto, kutija 54.

42 Isto.

43 Isto.

44 Isto, kutija 55.

45 Isto.

46 Isto, kutija 54.

47 Isto, kutija 55.

48 Isto.

ven je 25. travnja 1929. godine odbila i Agrarna direkcija. Nakon toga Općina Raven je 14. svibnja 1929. godine uputila novu žalbu Ministarstvu za agrarnu reformu. Prema statistici Županijskog agrarnog ureda u Zagrebu o naseljavanju i dodijeljenoj zemlji od 7. lipnja 1929. godine ukupno je 108 porodica naseljeno na posjed Grkokatoličke biskupije i 269 na posjede grkokatoličkog Kaptola. Biskup Njaradi je na žalbu odgovorio 1. lipnja 1929. godine da u njegovoj arhivi ne postoji taj ugovor, te tvrdi da je on dužan dati livade na korištenje kao i 1920. godine, ali uz iste uvjete, dok su oni okupirali livade.⁴⁹

Vladika Njaradi nije želio da ovaj posjed uđe agrarni maksimum.⁵⁰ Županijski agrarni ured je 17. listopada 1929. godine utvrdio da bi livade na imanju Tkalec trebale pripasti Biskupiji, jer su previše udaljene od seljaka. Ministarstvo poljoprivrede konstatiralo je 15. studenog da grkokatolička Križevačka biskupija posjeduje 1072 jutara i 46 četvornih hvati zemlje. Na kraju 1929. godine Grkokatolička biskupija je posjedovala još 894,25 od 1082,25 jutara, iako postoji kasniji zapis od 12. studenog 1930. godine o 1072 jutra zemlje dok je grkokatolički Kaptol posjedovao još 976,50 od 1253 jutara. Istog datuma, točnije 15. studenoga 1929. godine Ministarstvo poljoprivrede je odredilo da 496 jutara i 1338 hvati uđe u uži maksimum Grkokatoličke biskupije. Vlastelinstvo je podnijelo zahtjev Kraljevskoj banskoj upravi i Ministarstvu poljoprivrede da se ubilježi na dodijeljeni joj posjed. Ministarstvo poljoprivrede je potvrdilo taj posjed, odnosno uži i širi maksimum 31. prosinca 1929. godine. O tome su obaviješteni svi nadležni, Kraljevska uprava i Sresko načelništvo u Zagrebu. Krajem 1929. godine Ministarstvo poljoprivrede je izvijestilo da livade što su ih seljani pretvorili u pašnjake, oko 76 jutara, ostaju u veleposjedu Grkokatoličke biskupije.⁵¹ Sresko načelništvo je pak 23. siječnja 1930. godine donijelo odluku o uvođenju Biskupije u određeni joj posjed. Općinsko poglavarstvo Ravna je održalo sjednicu 8. veljače 1930. godine i konstatiralo da je izvršena izmjera i obilježavanje međa Biskupiji dodijeljenog posjeda i da joj se daje posjed na upravljanje. Odluku o dodjeli spomenute zemlje donijelo je i Sresko načelništvo u Zagrebu 17. veljače 1930.⁵² Dana 20. veljače 1930. godine Ministarstvo poljoprivrede je predalo žalbu koju su uputili stanovnici Tkalca i Grablašćaka.⁵³ Sresko načelništvo u Zagrebu odobrilo je 25. veljače 1930. kupoprodajni ugovor između Mije Tonšetića i Grkokatoličke biskupije. Da bi potvrdilo

ugovor, Sresko načelništvo je 23. travnja tražilo potvrdu od općine Križevci da je Mijo Tonšetić državljanin Kraljevine SHS, što je Općina Križevci i učinila 10. svibnja 1930. godine. Sresko načelništvo odobrilo je Biskupiji 7. kolovoza 1931. godine ugovor s Mijom Tonšetićem.⁵⁴

U ožujku 1930. godine Agrarni odbor Tkalec tužilo je Ministarstvo poljoprivrede zbog odluke od 15. studenoga 1929. godine, zbog davanja livada, odnosno posjeda Grkokatoličkoj biskupiji.⁵⁵ Grkokatoličkoj biskupiji dostavljeno je 5. svibnja 1930. godine saslušanje Adolfa Bergera, agrarnog povjerenika 1919. godine na imanju Tkalec, koji se sjeća da je posjed bio zapušten i da su sklapani ugovori sa seljacima.⁵⁶ Sresko načelništvo je odluku i ugovore poslalo 20. svibnja grkokatoličkoj Križevačkoj biskupiji. Ministarstvo poljoprivrede je odobrilo ovaj ugovor 9. srpnja 1930. godine. Ministarstvo poljoprivrede ugovor je poslalo tek 10. ožujka 1931. godine nakon čega je ovu odluku 7. kolovoza 1931. godine potvrdilo Sresko načelništvo u Zagrebu.⁵⁷

Biskup Njaradi uputio je molbu Sreskom načelništvu 16. kolovoza 1930. da mu odobri 96 kupoprodajnih ugovora za posjed Tkalec.⁵⁸ Općina Raven je 1930. godine utvrdila četrnaest kupaca posjeda Grkokatoličke biskupije koji su u međuvremenu umrli i koji su im nasljednici.⁵⁹ Iz zapisnika Općine Raven 3. rujna 1930. godine utvrđeno je da se odobre svi ugovori. Istog datuma odobreno je češkim državljanima u Ravnu mogućnost da budu zakupci.⁶⁰ Mijo Trempetić je uputio molbu za odobrenje kupoprodajnog ugovora Kraljevskoj banskoj upravi. Ministarstvo poljoprivrede je 1930. godine uvažilo žalbu Mije Trempetića za brisanje zabrane prodaje posjeda Grkokatoličke biskupiji koji je on kupio 21. travnja 1919., a koju je u međuvremenu morao prodati zbog financijskih poteškoća te je ovu odluku potvrdilo i Sresko načelništvo 8. travnja 1930. godine.⁶¹ Kraljevska uprava uputila je Ministarstvu poljoprivrede 23. lipnja 1930. spise vezane uz ugovore Grkokatoličke biskupije. Ministarstvo poljoprivrede tražilo je 10% poreza Grkokatoličkoj biskupiji za kolonizacioni fond 12. lipnja 1930.⁶² Grkokatolička biskupija je uputila molbu za odobrenje kupoprodajnih ugovora Kraljevskoj Banskoj upravi 12. studenoga 1930. godine. Također mole da se izvrši

49 Isto, kutija 54.

50 Isto, kutija 55.

51 Isto.

52 Isto, kutija 54.

53 Isto.

54 Isto.

55 Isto, kutija 55.

56 Isto.

57 Isto.

58 Isto.

59 Isto.

60 Isto.

61 Isto.

62 Isto, kutija 54.

ponovna revizija posjeda jer je došlo do promjena uslijed smrti, pomicanja međa i slično.⁶³ Grkokatolička biskupija podnijela je molbu 22. studenoga 1930. godine sreskom načelništvu u Križevcima da joj odobri kupoprodajni ugovore. Tim povodom je izvršen uvid na licu mjesta kako bi se utvrdilo stvarno stanje. Razlike su nastale uslijed smrti interesenata, neki su odselili i drugo. Utvrđeno je da je dvadeset troje umrlo, šestoro ih se odselilo. Nakon ove prosudbe dozvoljeni su kupoprodajni ugovori.⁶⁴ Ministarstvo poljoprivrede je 16. prosinca 1930. godine uputilo Kraljevskoj banskoj upravi Savske banovine molbu za prodaju 1 jutra i 840 hvati vinograda Grkokatoličke biskupije. Općinsko poglavarstvo u Ravnu 4. veljače 1931. godine donijelo je odobrenje kupoprodajnih ugovora između Grkokatoličke biskupije i agrarnih interesenata po pravilniku o Fakultativnom otkupu.⁶⁵ Sresko načelništvu u Zagrebu uputilo je 16. veljače 1931. prijedlog za ustanovljenje agrarnog zakupnog odnosa na veleposjedu Križevačke biskupije Kraljevskoj Banskoj upravi na posjedima koji su bili slobodni zbog smrti ili prese-ljenja. Tako je ustanovljeno novih 29 zakupaca. Ovu odluku potvrdilo je Sresko načelništvu u Križevcima te je spis poslalo Sreskom načelništvu u Zagrebu. Nakon provedenih postupaka Grkokatolička biskupija uputila je molbu 20. svibnja 1931. godine Kraljevskoj banskoj upravi.⁶⁶ Banska uprava je 3. lipnja 1931. donijela popis posjeda za utvrđivanje objekata agrarne reforme te utvrdila da još ima 1072 jutra i 46 četvornih hvati, a određeno je 36 jutara i 1581 četvorni hvat za eksproprijaciju.⁶⁷ Banska uprava je 14. lipnja 1931. odobrila kupoprodajni ugovor između Biskupije i Mije Cvetka i drugih, a za koji je molbu Biskupija podnijela 29. svibnja 1931. godine. Banska uprava je 28. listopada 1931. godine poslala izvještaj Ministarstvu poljoprivrede o vraćanju livada Križevačkoj biskupiji.⁶⁸ Sresko načelništvu je 15. listopada 1931. zatražilo od Kraljevske banske uprave uknjižbu livada prema odluci Ministarstva. Ivan Živić, agrarni savjetnik, obavijestio je 19. listopada 1931. godine Bansku upravu da je izvršio pregled imanja Grkokatoličke biskupije.⁶⁹ Ministarstvo poljoprivrede je utvrdilo da 30. ožujka 1932. godine Križevačkoj biskupiji ostaje još 1072 jutra 46 četvornih hvati.⁷⁰ Kotarski sud u Križevcima je 2. svibnja 1932. godine donio odluku da se Zakonom o likvidaciji agrarne reforme od 19. lipnja 1931. godine *dozvo-*

*ljuje uknjižba brisanja zabrana otudjivanja i zabrana opterećivanja uslijed agrarne reforme na nekretninama Biskupije Križevačke.*⁷¹

Dunavska banovina je 25. listopada 1933. godine utvrdila objekte agrarne reforme na posjedima Grkokatoličke biskupije koji se nalaze na njihovom području te je ukupno određeno 1958 jutara 685 četvornih hvati za eksproprijaciju. Dopis o popisnim objektima agrarne reforme upućen je Ministarstvu poljoprivrede Dunavske banovine 9. siječnja 1934. godine.⁷² Prema odluci zamjenika ministra poljoprivrede Stjepana Srukulja određeno je 13. veljače 1934. godine da se grkokatoličkom Kaptolu širi maksimum ima uvećati na račun šumskih površina, jer je bio svjestan da prihodi Kaptola Grkokatoličke biskupije služe za školovanje svećenika grkokatoličke crkve.⁷³ Banska uprava je 11. svibnja 1934. godine objavila proglas o eksproprijaciji šuma na velikim posjedima, a izmjene su poslone već 16. svibnja 1934. godine.⁷⁴ Ministarstvo poljoprivrede je 11. prosinca 1934. godine stavilo izvan snage odluke Komisije za likvidaciju agrarne reforme o popisu subjekata agrarne reforme koji se odnose na pašnjake Grkokatoličke biskupije.⁷⁵

Komisija za likvidaciju agrarne reforme u Zagrebu je 8. ožujka 1935. godine utvrdila dvadeset trojicu stanovnika u Upravnoj općini Raven, a samo jednog iz Upravne općine Vrbovec kojima se treba podijeliti zemlja koja pripada Grkokatoličkoj biskupiji.⁷⁶ Komisija za likvidaciju agrarne reforme u Zagrebu donijela je 29. svibnja 1937. godine odluku da se umjesto Pavla Škrleca, koji je umro, agrarnim subjektom utvrdi Rudolf Hršak na posjedu Grkokatoličke biskupije.⁷⁷ Također, Komisija za likvidaciju agrarne reforme u Zagrebu je 5. lipnja 1939. godine donijela popis zemlje Grkokatoličke biskupije, što je ova prihvatila uz određenu odštetu, po zakonu 11. srpnja 1939. godine. Slavko Kolar, predstojnik Odjela za seljačko gospodarstvo Banske vlasti Banovine Hrvatske, poslao je u ožujku 1941. godine komisiju koja je trebala seljacima dati u zakup livade u Tkalcu i Graberščaku. Time je još više osiromašena Biskupija u Križevcima jer je morala prodati livade koje su ušle u maksimum.⁷⁸

63 Isto, kutija 55.

64 Isto.

65 Isto.

66 Isto.

67 Isto, kutija 54.

68 Isto.

69 Isto.

70 Isto, kutija 97.

71 Isto, kutija 54.

72 Isto.

73 Šimončić-Bobetko, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.-1941.* (Zagreb, 2000.), str. 191-193.

74 HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 54.

75 Isto.

76 Isto.

77 Isto, kutija 54.

78 Šimončić-Bobetko, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.-1941.* (Zagreb, 2000.), str. 193-196.

5. Agrarna reforma na posjedu Pribić

Biskup Njaradi je već 1921. godine zatražio od Županijskog agrarnog ureda dozvolu za prodaju šume u Pribiću. Molba za odobrenje prodaje poslana je tek 1929. godine Općinskom poglavarstvu Krašić. Poslije toga saslušan je kupac Janko Zubović o gore navedenom predmetu. Kupci koji su kupili zemlju na imanju Pribić uputili su dopis Pokrajinskoj upravi, Odjeljenju za prosvjetu i veru, da im potvrdi ugovor od 26. ožujka 1922. godine.⁷⁹ O tome da je Biskupija prodavala zemlju na imanju Pribić imamo dokaz i u dopisu Biskupije Pokrajinskoj upravi, Odjeljenje za prosvjetu i veru, od 16. studenoga 1924. godine kad mole potvrdu kupoprodajnih ugovora, zatim iz dopisa 18. svibnja 1925. godine kada se isto traže podaci o kupcima i odobrenja ugovora za ovaj posjed, potom problemi oko plaćanja poreza na kupoprodaju o čemu svjedoči dopis od 18. svibnja 1925. godine. Županijski agrarni ured dozvolio je 28. svibnja 1925. godine 17 kupoprodajnih ugovora na posjedu Pribić jer posjed nije odvojen za svrhu agrarne reforme. Biskupija je također pisala 29. travnja 1926. godine Velikom županu zagrebačkom da što prije riješi porez u poreznom uredu u Jastrebarskom kako bi kupci mogli ući u posjed.⁸⁰ Ministarstvo poljoprivrede odobrilo je kupoprodajne ugovore na posjedu Pribić Biskupiji križevačkoj 18. lipnja 1926. godine. Dana 9. prosinca 1926. godine Županijski agrarni ured uputio je dopis za utvrđivanje subjekta agrarne reforme na veleposjedu Grkokatoličke biskupije.⁸¹ Županijsku agrarni ured u Zagrebu je 9. siječnja 1927. godine odobrio Biskupiji križevačkoj prodaju zemlje u Pribiću.⁸² Osmog kolovoza 1927. godine biskup Njaradi je obavijestio Županijski ured u Zagrebu da je prodao dio posjeda u Pribiću.⁸³

Odlukom Županijskog agrarnog ureda u Zagrebu 19. rujna 1928. na imanje Pribić izašao je povjerenik Josip Krizmanić koji je utvrdio promjene kultura na pojedinim česticama.⁸⁴ Ministarstvo poljoprivrede 6. lipnja 1929. godine odobrilo je kupoprodajni ugovor na posjedu Pribić.⁸⁵ Na odluku od 30. prosinca 1928. godine žalio se Agrarni odbor općine Krašić 4. veljače 1929. godine. Odbor ističe da odluka nije pravedna jer veleposjednik može zemljište prodavati i sve za sebe po volji zadržati, a da se nije vodila briga o sirotinji

koja nema zemlju. Odbor traži da se zemlja podijeli sirotinji, te se žale da je Biskupija porušila kuće oko crkve u kojima je stanovala služinčad i da su sad oni još siromašniji.⁸⁶ Sresko načelništvo u Zagrebu je 19. travnja 1930. godine uputilo cijeli spis o kupoprodaji Kraljevskoj banskoj upravi koje je tražio odobrenje Ministarstva. Ministarstvo poljoprivrede je odobrilo Grkokatoličkoj biskupiji 17. lipnja 1930. godine prodaju 6 jutara 320 hvati šume na posjedu Pribić, a Sresko načelništvo u Zagrebu je prihvatilo odluku Ministarstva 27. listopada 1930. godine.⁸⁷

6. Agrarna reforma na posjedu Preseka

Na velikom imanju Preseka 8. listopada 1926. godine na posjedima Salnik, Velika i Preseka nalazi se 957, 75 jutara zemlje, od čega je oranica, vrtova, vinograda i livada bilo 438,50 jutara, dok je na pašnjake i šume otpadalo 511 jutara, a 8,25 jutara bilo je neplodno. Na ovom velikom imanju već je bilo djelomično razdijeljeno 276,25 jutara. Za podjelu ovog posjeda Grkokatoličke biskupije bilo je 257 interesenata, a za Kaptol njih 192.⁸⁸

7. Agrarna reforma na posjedu Glogovnica

Županijski agrarni ured u Zagrebu poslao je dopis 7. prosinca da se mora 14. prosinca 1928. godine utvrditi stvarno stanje na posjedu Grkokatoličke biskupije. Županijski agrarni ured u Zagrebu je poslao zapisnik od 14. prosinca 1928. godine Grkokatoličkoj biskupiji u svrhu utvrđivanja predmeta agrarne reforme. Nakon izvršene revizije 1928. godine posjed ima ukupno 1072 jutra i 46 četvornih hvati. Ovaj podatak potvrđuju također i katastarski izvodi s detaljnim popisom parcela, koji se nalaze u fondu.⁸⁹ Taj podatak s popisom u grunтовници i u stvarnosti potvrdio je 30. prosinca 1928. godine Županijski agrarni ured u Zagrebu. U dopisu piše da je do razlike došlo zbog toga što je zemlja mijenjana s ostalim seljačkim posjedima kako bi se stvorila suvisla ekonomska cjelina. Biskupija je o odluci od 30. prosinca 1928. godine izvijestila Sresko načelništvo Zagreba.⁹⁰ U ime užeg maksimuma na posjedima Pribić, Raven, Tkalec i Glogovnica ostalo je još 447 jutara i 15 četvornih metara. U ime šireg maksimuma na posjedima Pribić, Raven, Tkalec i Glogovnica ostalo je još 330 jutara i 205 četvornih metara. Ostalo je još 185 jutara i 1042 četvorna metra šume u Pribiću, od toga je

79 HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 55.

80 Isto.

81 Isto.

82 Isto.

83 Isto.

84 Isto.

85 Isto.

86 Isto, kutija 54.

87 Isto, kutija 55.

88 Isto, kutija 97.

89 Isto, kutija 54.

90 Isto.

na imanju Tkalec već za agrarnu reformu izdvojeno 35 jutara i 1352 četvorna metra. Vladika se također odriče patronata nad zemljištem u Glogovnici kojeg prepušta Rimokatoličkoj župi Glogovnica.⁹¹

8. Agrarna reforma na posjedu Šid

Odlukom Agrarnog ureda u Vukovaru, 2. listopada 1928. godine, određen je za uži maksimum 64 jutara i 11 jutara za širi maksimum, te je to sve što je ostalo od 1958 jutara posjeda, s izlikom da na području zagrebačkoga Županijskog agrarnog ureda ima maksimum od 456 jutara 1245 čhv. Odlukom Poljoprivrednog odjelenja Banske uprave Dunavske banovine od 9. listopada 1933., od šidskoga veleposjeda ostavljeno je vlasniku 469 jutara šume i 10 jutara u ime užega i šireg maksimuma, dok je sve ostalo bilo ekspropirano (939 jutara i 954 čhv.). Sve kasnije žalbe nisu to bitno izmijenile. Veleposjed Grkokatoličke crkve u Šidu nestao je, a nacionalna struktura toga područja znatno je izmijenjena.⁹² Rješenje Agrarne direkcije u Novom Sadu, iz 1928. godine, o odbijanju dodjeljivanja supermaksimuma Grkokatoličkoj biskupiji u Križevcima i uključivanje šumskog tla u maksimum odličan je primjer kako se postupalo s veleposjedima u graničnim područjima.⁹³ Srpski provoditelji agrarne reforme onemogućili su daljnji rad i postojanje šidskoga veleposjeda grkokatoličke crkve, podijelivši njegovu zemlju najradikalnijima pripadnicima pravoslavne vjeroispovijesti.⁹⁴

Agrarna reforma odnijela je velik dio biskupskog posjeda u Šidu, no trebalo je sačuvati dvorac i ostatak zemlje. Biskup Njaradi je stoga predložio sestrama da u Šidu na biskupskom dobru na kojem se nalazi dvorac i crkva mogu otvoriti novicijat i sirotište. Ta biskupska dobra kroz više godina uživao je neki Židov i sada mu je isticao rok ugovora. Srbi su već uložili molbu da u dvorac smjeste bolnicu. No, biskup Njaradi se obratio Komisiji za ratnu siročad te je bez ikakvih poteškoća dobio odobrenje da sestre mogu u dvorcu voditi sirotište. Osim toga, vlada je osigurala i uzdržavanje tog sirotišta te dala vagon za prijevoz stvari i besplatne karte za prijevoz sestara i djece do Šida.

U Kronici sestara bazilijanki je zapisano: *Sam Gospodin Bog rješava i uklanja prepreke koje stoje na putu ostvarenja odlaska u Šid. Preuzvišeni je bio*

*u Zagrebu gdje je saznao da su Srbi dali zahtjev za preuzimanje zgrade za bolnicu. Preuzvišeni se odmah obratio na direktora Komisije za siročad za dozvolu da sestre mogu otvoriti u Šidu sirotište. Teško je i povjеровati da u ovom vremenu, skoro bez ikakvih problema mi smo dobili dozvolu da sestre mogu otvoriti u toj kući sirotište i čak i garanciju za sestre i siročad, te jedan vagon za prijevoz stvari i besplatne karte za sestre koje putuju u Šid. To je iznosilo sumu nekoliko tisuća. Da li se može još sumnjati u to, da gdje je volja Božja tu je i pomoć Božja.*⁹⁵ Dunavska banovina donijela je 2. listopada 1934. godine odluku o otkupu patronata na posjedima Grkokatoličke biskupije u Šidu. Tom odlukom na ime odštete dano je patronatsko pravo i dužnosti Grkokatoličkoj biskupiji. Grkokatolička župa u Šidu tražila je 20. travnja 1936. zamjenu u ime otkupa patronata ustupljenog zemljišta.⁹⁶ Dunavska banovina donijela je odluku 12. siječnja 1938. godine o brisanju zabrane patronatskog prava sa nekretnina zaklade Grkokatoličke biskupije na posjede koji su prodani po eksproprijacijskom pravu.⁹⁷

9. Ostali posjedi

Ivan Mihelić, agrarni odbornik za selo Slatina, i Luka Kolenc uputili su mobu za dodjelu pašnjaka Makarešćica Županijskom agrarnom uredu u Zagrebu koji ga je 29. svibnja prosljedio Sreskom poglavarstvu Križevaca. Dana 10. lipnja 1927. godine sreski poglavar u Križevcima zabranio je seljacima sela Slatina ispašu na pašnjaku Makarešćica koji pripada Grkokatoličkoj biskupiji.⁹⁸ Vladika Njaradi je 11. kolovoza 1931. godine poslao Kraljevskoj banskoj upravi dopis u kojem izvješćuje koliko je još ostalo posjeda Grkokatoličkoj biskupiji. Sreski sud u Bjelovaru je 27. rujna 1934. donio odluku o pripisu nekih čestica na području sela Preseka i Salnik Kaptolu Biskupije križevačke uz napomenu da su te površine određene za eksproprijaciju u agrarne svrhe po zakonu o likvidaciji agrarne reforme na velikim posjedima i da se kao takove ne smiju otuđivati i opterećivati bez dozvole Ministarstva poljoprivrede.⁹⁹ Komisija za likvidaciju agrarne reforme u Zagrebu je 1. listopada 1935. godine utvrdila četrnaestero stanovnika iz Upravne općine Vrbovec kojima se treba podijeliti zemlja koja pripada Grkokatoličkoj biskupiji.¹⁰⁰

91 Isto, kutija 55.

92 Šimončić-Bobetko, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.-19141.* (Zagreb, 2000.), str. 188.

93 Nikola Gačeša, *Agrarna reforma i kolonizacija u Sremu 1919-19141,* Novi Sad, 1975., str. 171.

94 Šimončić-Bobetko, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj 1918.-19141.* (Zagreb, 2000.), str. 188.

95 Isto, str. 33-34.

96 HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 55.

97 Isto.

98 Isto.

99 Isto, kutija 54.

100 Isto, kutija 55.

10. Zaključak

Nakon provedenih analiza povijesnih izvora i literature možemo zaključiti da je agrarna reforma društvena pojava koja prati cjelokupnu povijest civilizacija. U ovom radu razmotrena je agrarna reforma za vrijeme Kraljevstva, odnosno Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a kasnije Kraljevine Jugoslavije na posjedima grkokatoličke Križevačke biskupije i razvidno je da su grkokatolici izravno bili uključeni u proces agrarne reforme u čemu je veliku ulogu imao Janko Šimrak, koji je kasnije postao biskupom grkokatoličkim. Biskup Šimrak se zalagao za hrvatskog seljaka te se borio protiv srpske hegemonije, zalagao se za što pravedniju podjelu veleposjeda. Tako je u jednom svom govoru istaknuo da je hrvatski narod u davnim danima organizirao svoju nacionalnu državu i imao svoje kraljeve. Iz analize povijesnih izvora za odabrane posjede Križevačke biskupije možemo zaključiti da

je na posjedu Tkalec nakon provedene reforme ostalo još 1072 jutra zemlje. Za posjed Pribić znamo da je temeljito osiromašen iako ne znamo koliko je točno zemlje agrarnom reformom bilo obuhvaćeno. Na posjedu Šid ostalo je 64 jutara od 1958 jutara. Na imanju Preseka bilo je razdijeljeno 276,25 jutara. Posebno je pitanje posjeda Glogovnica kojega se vladika Križevački odrekao u ime Rimokatoličke župe Glogovnica. Na kraju svojih istraživanja zaključujemo da je agrarna reforma osiromašila Grkokatoličku biskupiju. To se napose odrazilo na školovanje mladih sjemeništara, jer biskupi se žale da nemaju sredstava za njihovo školovanje u grkokatoličkom sjemeništu. Križevačka biskupija je imala problema s obradom svojih imanja zbog nedostatka radne snage, ali i zaostalog načina privređivanja. Uslijed učestalih žalbi seljaka, zemlja je bila slabo obrađena. Osiromašenje Kaptola Križevačke biskupije i Križevačke biskupije u agrarnoj reformi izravno se očituje u gubitcima velikog broja posjeda.

Tablica 1. Posjed Kaptola Biskupije križevačke iz 1932.

Izvor: HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu., kutija 55.

Table 1. Estates of the Chapter of the Diocese of Križevci in 1932

Source: Croatian State Archives (HDA), Agrarian reform fund, no. 127, Ministry for Agrarian Reform of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. Agrarian Directorate in Zagreb, box no. 55.

Oranica	Po zem. knjigama		Po katastru		Po prirodi	
	131 j.	1022 hv.	380 j.	7 hv.	366 j.	566 hv.
Vrtova	5 j.	1362 hv.	9 j.	1210 hv.	9 j.	1136 hv.
Livada	58 j.	1110 hv.	50 j.	1210 hv.	59 j.	146 hv.
Vinograda	12 j.	594 hv.	23 j.	915 hv.	19 j.	556 hv.
Pašnjaka	25 j.	756 hv.	69 j.	1488 hv.	51 j.	263 hv.
Šuma	786 j.	54 hv.	443 j.	791 hv.	445 j.	959 hv.
Neplodno	1 j.	1142 hv.	8 j.	1225 hv.	12 j.	684 hv.
Ukupno	1021 j.	1208 hv.	986 j.	446 hv.	963 j.	1110 hv.

Tablica 2. Raspored po kulturama i klasama veleposjeda Grkokatoličke biskupije križevačke. Tarifa čistog prinosa 1929. godine (tablicu priredila Petra Banić)

Izvor: HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 55.

Table 2. Division of the large estate of the Greek Catholic Diocese of Križevci into cadastral classes and cultures. Net yield tariff in 1929 (prepared by Petra Banić)

Source: Croatian State Archives (HDA), Agrarian reform fund, no. 127, Ministry for Agrarian Reform of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. Agrarian Directorate in Zagreb, box no. 55.

Klasa	Oranice		Livade		Vrtovi		Vinogradi		Pašnjaci		Šume		Jezera, močvare, ribnjaci	
	Čisti prinos po jutru													
	Din.	p.	Din.	p.	Din.	p.	Din.	p.	Din.	p.	Din.	p.	Din.	p.
1.	18	50	28	00	24	00	40	00	8	50	3	80	-	-
2.	15	00	24	00	20	00	34	00	6	00	3	20	-	-
3.	12	00	20	00	15	00	28	00	3	00	2	60	-	-
4.	8	00	16	00	10	-	19	00	1	50	2	20	-	-
5.	5	00	11	00	6	80	12	00	-	50	1	70	-	-
6.	3	00	6	00	-	-	8	00	-	20	1	20	-	-
7.	1	60	3	60	-	-	6	00	-	-	-	60	-	-
8.	-	80	1	80	-	-	4	00	-	-	-	40	-	-

Tablica 3. Prikaz usporedbe posjeda grkokatolika po katastru, po gruntovnici i u stvarnosti (tablicu priredila Petra Banić)

Izvor: HDA, Fond za Agrarnu reformu, br. 127, Ministarstvo za agrarnu reformu Kraljevine SHS. Agrarna direkcija u Zagrebu, kutija 55.

Table 3. Comparison of the size of actual property owned by the Greek Catholic Church to the size entered into cadastral books and land registers (prepared by Petra Banić)

Source: Croatian State Archives (HDA), Agrarian reform fund, no. 127, Ministry for Agrarian Reform of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. Agrarian Directorate in Zagreb, box no. 55.

1. Po katastru	2. Po gruntovnici	3. Po prirodi
A/ u srezu Križevci U p. o. Križevci	A/ U srezu Križevci	Srez Križevci
Oranica 900 čhv.	1. U p. o. Križevci – 10 j. 361 čhv.	1. U p. o. Križevci
Livada 6 j. 112 čhv.	2. U p. o. Tkalec g. – 630 j. 1296 čhv.	Oranice 1575 čhv.
Vrt 2 j. 832 čhv.	3. U p. o. Glogovnica – 12 j. 690 čhv.	Livada 5 j. 680 čhv.
Ukupno obradivo 9 j. 244 čhv.	4. U p. o. Raven - - -	Vrt 2 j. 377 čhv.
Grad, dvor i crkva 1 j. 117 čhv.	<u>Ukupno u srezu Križevci</u> 659 j. 747 čhv.	Ukupno obradivo 6 j. 1042 čhv.
Ukupno neobradivo 1 j. 117 čhv.	B/ U srezu Jastrebarskom	Neplodno 1 j. 919. čhv.
U p. o. Tkalec gornji	U p. o. Pribić 652 j. 109 čhv.	Ukupno neobradivo 1 j. 919 čhv.
Oranica – 139 j. 167 čhv.	Ukupno u srezu Jastrebarskom 452 j. 109 čhv.	2. U p. o. Tkalec
Livada 261 j. 475 čhv.	Sveukupno u gruntovnici 1111 j. 856 čhv.	Oranica 134 j. 269 čhv.
Vrt 3 j. 1159 čhv.		Livada 232 j. 8 čhv.
Vinograd 6 j. 641 čhv.		Vrt 2 j. 1408 čhv.
Ukupno obradivo 410 j. 842 čhv.		Vinograd 4 j. 1580 čhv.
Pašnjak 43 j. 407 čhv.		Ukupno obradivo 374 j. 65 čhv.
Šume 175 j. 170 čhv.		Pašnjak 43 j. 129 čhv.
Neplodno 2 j. 1309 čhv.		Šuma 191 j. 1086 čhv.
Ukupno neobradivo 221 j. 286 čhv.		Neplodno 8 j. 45 čhv.
U p. o. Glogovnica		Ukupno neobradivo 242 j. 1260 čhv.
Livada 12 j. 32 čhv.		U p. o. Glogovnica
Ukupno obradivo 12 j. 32 čhv.		Livada 12 j. 32 čhv.
Pašnjak 658 čhv.		Ukupno obradivo 12 j. 32 čhv.
Ukupno neobradivo 658 čhv.		Pašnjak 658 čhv.
U p. o. Raven		Ukupno neobradivo 658 čhv.
Oranica 251 čhv.		U p. o. Raven
Ukupno obradivog 251 čhv.		Oranica 251 čhv.
Neobradivog – ništa		Ukupno obradivo 251 čhv.
Sveukupno u srezu Križevci iznaša:		Sveukupno iznaša u srezu Križevci
Obradivog 431 j. 1369 čhv.		Obradivog 394 j. 1390 čhv.
Neobradivog 222 j. 1061 čhv.		Neobradivog 244 j. 1237 čhv.
Ukupno 654 j. 830 čhv.		Ukupno 639 j. 1027 čhv
Sveukupno iznaša u srezu Jastrebarskom:		Pašnjak 6 j. 773 čhv.
Obradivo 173 j. 940 čhv.		Šuma 258 j. 675 čhv.
Neobradivo 296 j. 871 čhv.		Neplodno 6 j. 162 čhv.
Ukupno 470 j. 211 čhv.		Ukupno neobradivo 271 j. 10 čhv.

1. Po katastru	2. Po gruntovnici	3. Po prirodi
Sveukupno po katastru u oba sreza Križevci i Jastrebarsko		Sveukupno po prirodi nakon obavljene reambulacije i izmjere u 1928. po ured. tehn. vještaku žup. agr. ureda u Zagrebu iznaša u oba sreza Križevci i Jastrebarsko:
Obradivog 605 j. 709 čhv.		Obradivog: 556 j. 399 čhv.
Neobradivog 519 j. 332 čhv.		Neobradivog: 515 j. 1247 čhv.
Ukupno 1124 j. 1041 čhv.		Ukupno: 1072 j. 46 čhv.

Summary

The agrarian reform after the First World War and the Greek Catholic Diocese (review of the implementation in Northern Croatia)

Key words: Agrarian reform, Janko Šimrak, Diocese of Križevci, County Office of the Agrarian Directorate in Zagreb

In this article the authors investigate the connection between the agrarian reform and the Greek Catholic Church between 1918 and 1941.

The first part of the article deals with the role of some of the most important Uniates as political leaders in the conduction of the agrarian reform. In the second part the authors present how the agrarian reform was carried out on estates Šid, Pribić, Tkalec, Preseka and Glogovnica, owned by the Diocese of Križevci and the Diocesan Chapter. This paper is based on original archival material pertaining to these estates. The same material allows us to follow the decisions of central state institutions related to the implementation of the agrarian reform and the reactions of interested purchasers on the one hand and the landowning Diocese of Križevci on the other. The authors of this article claim that the Diocese lost possessions during the land reform, which impacted its functioning and prosperity.

Translated by Petra Banić